

УДК 371.134:81'243

Ніколаєва Ж.В., Миколаївський державний університет ім. В.О.Сухомлинського

Ніколаєва Жанна Володимирівна – викладач кафедри англійської філології факультету іноземної філології МДУ ім. В.О. Сухомлинського. Коло наукових інтересів – методичне забезпечення процесу навчання англійської мови студентів філологічних спеціальностей.

Сучасні підходи до формування іншомовної компетенції майбутніх філологів у контексті євроінтеграції

Стаття присвячена проблемам навчання іноземних мов студентів-філологів вищих навчальних закладів у світлі інтеграційних процесів, передбачених Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти. Відзначаються основні вимоги до реорганізації вищої мовної освіти в Україні.

The article is dedicated to the problems of teaching foreign languages in Higher Education institutions with the regard for the process of integration stipulated by educational European Recommendations. In the article the main demands for reorganization of the system of language education in Ukraine are considered.

Сучасний етап інтеграційних процесів України у європейському напрямку визначається обов'язковим реформуванням мовної освіти, що може мати місце лише з урахуванням основних досягнень європейських країн. Взаєморозуміння та співробітництво щодалі стає зростаючою потребою суспільства, ідеї мовної політики Ради Європи знаходять все ширшу реалізацію у розбудові єдиного загальноєвропейського освітнього простору.

Для ефективного вивчення та викладання іноземних мов Комітетом Сучасних Мов Ради Європи створені Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти, які визначають основні критерії для розробки навчальних планів, типових програм, підручників тощо. Рекомендації Ради Європи мають не тільки загально- професійне, але й політичне та полікультурне значення. Основні принципи освіти третього тисячоліття – її базування на засадах демократизму, самоорганізації навчання, фундаментальності підготовки фахівців, сприяння створенню умов для індивідуального розвитку та самореалізації людини, розвитку інноваційного мислення та розкриттю проблем духовності в контексті діалогу різних культур знайшли відображення в Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти.

Проблеми визначення сучасних підходів до формування іншомовної компетенції філологів в умовах європейської інтеграції досліджуються на всьому пострадянському просторі. Їх дослідженню присвячені роботи російських вчених В.Д.Шадрикова, Ю.І.Пасова, С.Г.Тер-Мінасової, В.В.Сафонової та ін. Вітчизняні вчені Р.Ю.Мартінова, С.Ю. Ніколаєва, Н.К.Скля-ренко, О.Б.Тарнопольський, В.М.Плахотник, С.В. Роман та інші головним вважають оновлення змісту освіти відповідно до актуальних вимог Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти. Зокрема, С.Ю. Ніколаєва відзначає, що одним із стратегічних завдань реформування змісту освіти є врахування основних досягнень європейських країн у цій галузі, спираючись на такі документи Ради Європи як "Білінгвальна освіта: основні стратегічні завдання", "Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання", "Європейський мовний портфель", "Приведення екзаменів з мови у відповідність до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти... (проект)" [1;с.6], і вимоги до євроіспитів.

Відповідно до змін в освіті змінилися й підходи до формування загальних компетенцій студентів вищих навчальних закладів. Метою

даної статті є систематизація існуючих підходів до формування іншомовної компетенції майбутніх філологів у контексті євроінтеграції.

Завданнями статті передбачено:

- вичленити головні засади формування іншомовної компетенції студентів-філологів;
- визначити пріоритетні підходи до навчання іноземних мов майбутніх філологів на засадах положень Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти.

Треба зазначити, що рівні володіння загальнонавчаною іноземною мовою, визначені в Загальноєвропейських рекомендаціях, покладено і в основу Типових Програм з першої іноземної мови для університетів та інститутів, які готують вчителів і перекладачів. Випускники мають володіти професійно орієнтованими іншомовними вміннями викладача чи перекладача, які визначаються на основі освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівця.

В одному з основних принципів Загальноєвропейських Рекомендацій говориться, що “лише шляхом кращого оволодіння сучасними європейськими мовами можна полегшити спілкування та взаємодію між європейцями з різними рідними мовами заради підтримки європейської мобільності, взаєморозуміння та співпраці, та подолати упередження та дискримінацію” [2, с.17]. Відповідно до цих Рекомендацій щодо рівня володіння іноземною мовою студент вищого навчального закладу повинен “володіти вміннями вільно висловлюватися без суттєвої витрати часу на пошук адекватних мовних засобів у процесі досягнення ним соціальних, академічних і професійних цілей” [3, с.24].

Аналіз існуючих точок зору на фахову підготовку студентів-філологів дає підстави стверджувати, що однією з найважливіших засад є орієнтація на євроінтеграцію та створення єдиного освітнього простору, в той час як наприкінці минулого століття дослідження вчених-методистів були присвячені в основному розробці діяльнісно-комунікативної методики навчання іноземної мови (Н.К.Скляренко, П.О.Бех, В.М.Плахотник, Р.Ю.Мартінова та ін.), індивідуалізації навчання (С.Ю.Ніколаєва, Н.П.Браж-ник, Н.Д.Петрова, М.М.Мирський), впровадженню особистісно орієнтованої освіти та виховання (Л.В.Калініна, І.С.Якиманська, В.В.Рибалка) тощо. Розробляються та впроваджуються нові технології навчання іноземних мов (І.О.Са-мойлюченко, І.І.Зак, О.А.Добровольський та ін.). Однак, на нашу думку, треба чітко визначити, як ми маємо реагувати на виклики XXI століття в галузі

мовної освіти: чого навчати? як вчити? за допомогою чого повинні навчатись студенти? Яким чином отримані знання можуть бути використані на практиці з огляду на європейську орієнтацію нашої держави? Тут на допомогу приходять Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти, в яких сказано, що саме взаємозв'язок та взаємопроникнення різних національних культур сприяє моральному прогресу людства у найширшому масштабі. З'являється вчення про європейську освіту, дидактичні концепції, на яких вона будується, виникає поняття планетарної освіти на основі загальних цінностей. Нові цілі європейської освіти полягають у наданні молодому поколінню практичних знань та умінь адаптуватися до життя у різних країнах.

Як визначає М.О. Желуденко, все більш актуальним і значущим у контексті інтеграції освіти та створення єдиного освітнього простору є підхід, спрямований на виховання толерантності між людьми та країнами [1, с.27]. Під толерантністю мається на увазі повага до різних культур та традицій, індивідуальність, свобода думок, моральність, незалежне мислення, пріоритетність моральних цінностей.

Сучасні підходи до формування загальних компетенцій студентів-філологів передбачають також орієнтацію освітнього процесу на виховання в душі миру і взаєморозуміння. Основними засадами виховання в душі миру визнається:

- повага до різних культур, цивілізацій, цінностей, а також до прав та основних свобод людини;
- усвідомлення зростаючої взаємозалежності між народами і націями, а також необхідності міжнародного співробітництва;
- готовність брати участь у вирішенні проблем різного рівня;
- глобальна перспектива для освіти на всіх рівнях і у всіх формах.

Виходячи з цього, ми пропонуємо перехід до системно-культурологічного підходу до навчання іноземної мови студентів-філологів. Це зумовлено тим, що вивчення іноземної мови повинно здійснюватись системно, тобто навчання різних видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння та письма) має відбуватись одночасно з формуванням культурологічної компетенції з виучуваної мови.

Слід зазначити, що при формуванні культурологічної іншомовної компетенції студентів на перший план виходить поняття співпраці, де суб'єкт і об'єкт навчання діють спільно і де значної самостійності набуває саме особистість, яка навчається, і яка традиційно

розглядалась як об'єкт, цілком залежний від особи викладача.

У контексті Рекомендацій Ради Європи студент розглядається як суб'єкт, який сам ставить собі мету навчання, а викладач вибирає для нього стратегію досягнення цієї мети. За таких умов збільшується вага нових, в тому числі й інтерактивних сучасних технологій, як то: комп'ютерних програм, індивідуальних тестувань тощо. У світлі таких орієнтацій стає очевидним, що не кожний заклад вищої освіти має досвід використання більшості з цих технологій, але протягом останнього року викладачі тих навчальних закладів, які взяли участь в експерименті, вимушені були задіяти такі види роботи, які відповідають модульно-рейтинговій системі оцінювання знань студентів.

Зокрема, викладачі кафедри іноземної філології Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського розробляють тести, які націлені на перевірку засвоєння набутих знань і ступеня активізації мовних дій. Тестування проводиться наприкінці кожного модуля; діє накопичувальна система надбання балів. Таким чином має місце активна підготовка до подальшого впровадження кредитно-модульної системи, тобто приведення вищої освіти у відповідність до Рекомендацій Ради Європи.

Відповідно до основних постулатів Рекомендацій Ради Європи, викладач повинен бути освіченим методистом і не тільки усвідомлювати, чому і як навчити студента на даному етапі, але й вміти сформулювати або навіть скоректувати студентські установки, показавши їхні позитиви й негативи. В Рекомендаціях підкреслюється, що мовні навички – це тільки база, інструментарій для досягнення позитивного результату на рівні комунікативних дій, і, наприклад, граматики чи лексики не повинні бути ізольованими від комунікативних цілей об'єктом викладання [2; с.20].

У рамках проекту “Вивчення мов та єврогражданство” (1996) вже були передбачені спеціальні компоненти (субкомпетенції), які доцільно враховувати при навчанні іншомовних компетенцій, а саме:

- лінгвістична компетенція – уміння перетворювати словникові одиниці в усвідомленні висловлювання, керуючись певними правилами;
- соціолінгвістична компетенція – здібність вибирати мовні форми відповідно до ситуації;
- дискурсивна компетенція – здатність зрозуміти й досягти зв'язності окремих

висловлювань у значущих комунікативних моделях;

- стратегічна компетенція – використання вербальних та невербальних стратегій для компенсації прогалин у спілкуванні;
- соціокультурна компетенція – соціокультурні знання контексту, де вживається мова;
- соціальна компетенція – бажання та вміння спілкуватися в певних ситуаціях, які склалися в суспільстві [4;с.37].

Вищезазначені компетенції не можуть бути повною мірою реалізовані в процесі навчання без опори на системно-культурологічний підхід, оскільки йдеться тільки про застосування окремих методів або підходів з метою внесення новизни у сам процес навчання, а не його суттєвої зміни. Тому студентам пропонують додатковий матеріал для самостійного опрацювання, що стало оптимальним способом залучення студентів до самоосвіти. Всі ці заходи спрямовуються на формування у студентів самоусвідомлення необхідності знання мов, що надає великих переваг на шляху реалізації інтелектуально-духовного зростання, до самоадаптації і конкурентоспроможності. Обмежимося у даній публікації науковими питаннями, пов'язаними з виділеною головною проблемою, незважаючи на деякі об'єктивні труднощі, які виникають у процесі активної євроінтеграції, як то:

- неузгодженість вимог Міністерства освіти і науки України з Рекомендаціями Ради Європи;
- відсутність прозорості навчальних планів і непоінформованість студентів відносно їх змісту до вступу у вищий навчальний заклад;
- відсутність чітких рекомендацій щодо написання робочих програм відповідно до кваліфікацій.

Отже, для успішного вирішення питань щодо впровадження сучасних підходів до формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх філологів необхідно перш за все привести у відповідність існуючі вимоги Міністерства освіти і науки України, зорієнтувавши їх на виконання Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти, що можливо лише за умови впровадження системно-культурологічного підходу до навчання іноземної мови. Пріоритетним принципом вважаємо також організацію широкої кампанії з поінформованості абітурієнтів щодо змісту навчання іноземної мови у разі їх вступу до вищого навчального закладу. Нагальною проблемою є створення

Література

1. Мовна освіта: шлях до євроінтеграції: Тези доповідей міжнародного форуму / За ред. С.Ю. Ніколаєвої, К.І. Онищенко. – К.: Ленвіт, 2005 – 290 с.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. проф. С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Програма з англійської мови для університетів/інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект / Колектив авт.: С.Ю.Ніколаєва, М.І.Соловей, Ю.В.Головач та ін. – К.: Київ. держ. лінгв. ун-т, 1998.
4. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник /кол. авторів під керівн. С.Ю.Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 1999.
5. Brian Holmes Problems in Education: A Comparative Approach. – London: Routledge, 1997.
6. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. – Cambridge University Press, 2001. – p. 24.
7. Mark Bray and R.Murray Thomas, “Levels of Comparison in Educational Studies: Different Insights from Different Literatures and the Value of Multilevel Analyses,” *Harvard Educational Review* 65, no. 3 (1999): 472-490.
8. Robin Burns and Anthony Welch, eds / *Contemporary Perspectives in Education* / New York: Garland, 1998.